

УДК 37.034:39

Ірина Унгурян

ПЕДАГОГІЧНЕ СПІЛКУВАННЯ ЯК ФАКТОР УСПІШНОГО ВИХОВАННЯ ГУМАННИХ ВЗАЄМОВІДНОСИН ВИХОВАТЕЛЯ І ВИХОВАНЦІВ

А Розглядається педагогічне спілкування як фактор успішного виховання гуманних взаємовідносин вихователя і вихованців. Проаналізовані етапи здійснення педагогічного спілкування та обґрунтовані його ознаки в умовах виховання гуманних взаємовідносин.

Ключові слова: гуманні взаємовідносини, педагогічне спілкування, ознаки педагогічного спілкування.

А Рассматривается педагогическое общение как фактор успешного воспитания гуманных взаимоотношений воспитателя и воспитанников.

Ключевые слова: гуманитарные взаимоотношения, педагогическое общение, признаки педагогического общения.

Iryna Ungurian. The Role of Pedagogic Communication In Socially Appropriate Teacher-Student Relationships.

S The author defines pedagogic communication as a factor of successful forming of socially appropriate teacher-student relationships. The stages of the implementation of the pedagogical communication and reasonably signs of pedagogical communication in the conditions of forming of socially appropriate teacher-student relationships are analyzed.

Key words: socially appropriate teacher-student relationships, pedagogical communication, the signs of the pedagogical communication.

Постановка проблеми. Нині відбувається зміна виховної парадигми – на перший план висуваються гуманістичні ідеї та орієнтири, пронизані повагою до особистості кожного учня та постійною турботою про розвиток його здібностей. У зв'язку зі стійкою тенденцією демократизації педагогічної системи з'являється необхідність дослідження психолого-педагогічних передумов виховання взаємовідносин, що ґрунтуються на основі гуманного ставлення до особистості.

На думку Л. Тищенко, методологічну основу гуманізації освіти визначає особистісно зорієнтований підхід, що дає підстави ототожнювати його з гуманістично зорієнтованою освітою, мета якої не навчання, виховання та формування особистості як такі, а допомога, підтримка та розвиток у неї механізмів самовдосконалення. Особистісно зорієнтоване навчання та виховання базуються на вічних цінностях процесу пізнання, прагненні особистості до духовного й фізичного розвитку [5, с. 162].

Результати аналізу навчально-виховного процесу у школах області свідчать про відсутність системи засобів та ефективних механізмів формування гуманних якостей особистості, гуманізації взаємовідносин вихователя і вихованців, реформування гуманістичних мотивів та емоційної сфери учнів, організації їхньої гуманної діяльності, що сприяють гуманізації освітньої системи взагалі. Це й зумовило вибір темою нашого дослідження педагогічне спілкування як фактор успішного виховання гуманних взаємовідносин вихователя і вихованців.

Ступінь дослідження проблеми. Аналіз джерельної бази свідчить про те, що проблема гуманізації освіти та ви-

ховання гуманних взаємовідносин зокрема, висвітлена як у працях учених, так і в дослідженнях педагогів-практиків. Окремі її напрями досліджували І.Д. Бех, А.М. Гончаренко, Л.В. Канишевська, Т.П. Москвіна, О.Я. Савченко, А.В. Суцєнко та ін.

У працях Я.А. Коменського педагогічне спілкування розглядається як школа радості для дітей і вчителів. За А.С. Макаренком, спілкування педагога та учнів є процес, що ґрунтується на повазі та вимогливості до вихованця. Розглядаючи педагогічне спілкування, В.О. Сухомлинський визначав його як віртуозне володіння словом, як найсильніше джерело впливу на розум і серце вихованця. Він надавав особливого значення дитячій довірі та повазі до слова вчителя. У 80–90-ті роки минулого століття практика особистісно зорієнтованого педагогічного спілкування характерна для цілої когорти педагогів-практиків (В.Ф. Шаталова, Є.М. Ільїна, С.М. Лисенкової та ін.).

Основний виклад матеріалу. Одним із вихідних положень процесу гуманізації освіти є обґрунтування факторів успішного виховання гуманних взаємовідносин вихователя і вихованців.

Фактор визначається науковцями як причина, рушійна сила будь-якого процесу. Виховний процес у своїй суті є фактором формування гармонійно розвиненої особистості. У свою чергу, виховання гуманності та гуманних взаємовідносин між вихователем і вихованцем забезпечується трьома факторами:

– діяльністю вихованців (навчання, гра, праця, суспільна праця, спілкування);

– діяльністю педагогів (викладання, педагогічне спілкування, просвітницька робота, педагогічне керівництво різноманітними видами діяльності вихованців);

– виховним колективом [6, с. 57].

У діяльності вихователів Н.В. Кузьміна виділяє низку компонентів: прогностичний, проектний, конструктивний, комунікативний, організаторський [4]. Усі ці компоненти знаходяться у тісному взаємозв'язку, але жоден із них не може здійснюватись поза спілкуванням. Воно може бути компонентом діяльності вихователів або її автономним видом.

Педагогічне спілкування можна розглядати як «рапорт», тобто встановлення близьких міжособистісних стосунків, які ґрунтуються на високому рівні єдності думок, інтересів, почуттів; встановлення доброзичливої, дружнелюбної атмосфери між суб'єктом та об'єктом, яка максимально забезпечує ефективний процес навчання і виховання, інтелектуальний і психологічний процес розвитку людини, що зберігає індивідуальність і неповторність особистісних особливостей.

Педагогічне спілкування розглядається як професійне спілкування суб'єкта і об'єкта у навчальному процесі та поза ним, спрямоване на створення сприятливого психологічного клімату.

Педагогічне спілкування є явищем поліфункціональним, яке забезпечує обмін інформацією, співпереживання, пізнання особистості, самоутвердження, продуктивну організацію взаємодії. Обмін інформацією і ставленням співрозмовників один до одного характеризує комунікативний аспект спілкування, пізнання особистості й самоутвердження – перцептивний, а організація взаємодії – інтерактивний. Педагогічне спілкування допомагає вчителю організувати взаємодію на уроці і поза ним як цілісний процес. Не обмежуючись лише інформаційною функцією, воно створює умови для обміну ставленнями, переживаннями, допомагає самоутвердженню школяра в колективі, забезпечує співробітництво і співтворчість у класі [6, с. 59].

Основними завданнями педагогічного спілкування є забезпечення глибокої поваги до особистості дитини як до потенційного носія розумного, духовного та творчого; забезпечення демократизації особистісних стосунків і духовного вдосконалення дитини.

Спілкування у педагогічному процесі виступає одночасно як:

- засіб вирішення власне навчальних завдань;
- фактор створення необхідного психолого-педагогічного клімату для спільної діяльності;
- комунікативна система соціально-психологічного і педагогічного забезпечення виховного процесу;
- спосіб організації системи взаємовідносин педагогів і вихованців, які забезпечують успішність виховного процесу;
- цілісна категорія, поза якою є неможливим становлення особистості [2].

Основними функціями педагогічного спілкування у навчально-виховному процесі є наступні.

Інформативна функція полягає у відборі та передачі педагогом інформації, яка визначена навчальними планами і програмами.

Нормативна функція передбачає засвоєння учнями норм моралі і права через засвоєння основ моральної поведінки, прикладів відповідних дій, вчинків, способів урегулювання взаємовідносин з людьми.

Пізнавальна функція виражається у спрямованості активності вихованців, у формуванні в них прийомів і засобів аргументації, доказів, пояснень, які полегшують у процесі взаємодії людей розуміння думок та ідей один одного, та сприяють координації знань, що діти отримують у спілкуванні з ровесниками і педагогами.

Комунікативна функція передбачає встановлення міжособистісних зв'язків і взаємодій вихованців у мікрогрупах, первинних колективах, об'єднаннях, налагодження контактів між колективами дітей і дорослих.

Регулятивна функція полягає у встановленні різних форм і засобів стимулювання позитивних учинків моральної поведінки, а також гальмування та усунення негативних.

Виховна функція спілкування – це демонстрація та розвиток у вихованців способів і форм співробітництва і взаємодії, у відпрацюванні у них культури вміння спілкуватись на основі поваги до гідності особистості [3].

Педагогічне спілкування у науці характеризується як система, яка включає у себе прийом і навички соціально-психологічної взаємодії педагога і вихованців, зміст якої (взаємодії) характеризується обміном інформації, здійсненням виховного впливу, організацією взаємовідносин за допомогою різних комунікативних засобів [1]. Якщо говорити про педагогічне спілкування як систему, необхідно вказати його структурні компоненти: вихованці та вихователі, компоненти духовного порядку (знання, ідеї, ідеали та інші елементи культури), засоби і процес педагогічного спілкування, який виникає як результат взаємодії дітей, педагогів і комунікативних засобів.

Педагогічне спілкування треба розглядати у двох аспектах: по-перше, комунікативна діяльність педагога спрямована на організацію стосунків із учнями, тобто самоуправління своїм спілкуванням; другий аспект полягає у керівництві стосунками у колективі вихованців.

Власне педагогічним спілкуванням стає тоді, коли воно заздалегідь спеціально програмується вихователем і характеризується спрямованістю, свідомо поставленими цілями, прагненням вирішити у процесі та в результаті взаємодії певні педагогічні завдання [6, с. 71].

Науковці виділяють наступні етапи педагогічного спілкування в умовах виховання гуманних взаємовідносин вихователя і вихованців:

– моделювання вихователем наступної взаємодії в процесі підготовки до безпосередньої діяльності з дітьми (прогностичний етап). На цьому етапі педагог здійснює своєрідне планування комунікативної структури своєї діяльності, що забезпечує продуктивну реалізацію педагогічних завдань;

– етап орієнтування в умовах спілкування. Провідну роль цієї стадії відіграють перцептивні вміння дорослого, вміння «читати по обличчю» дитини. Володіючи комунікативною пам'яттю, вихователь за виразом обличчя, поглядом, позою може визначити рівень психологічної готовності вихованців до взаємодії, знайти момент, з якого треба розпочати, провести комунікативне налаштування і корекцію діяльності на уроці;

– етап входження у спілкування та здійснення початкової стадії безпосередньої взаємодії з дітьми. На цьому етапі відбувається обговорення його теми, порядку та змісту спільної діяльності педагога з учнями, співробітництва учнів між собою і способів їхньої успішної роботи. Емоційне прийняття вихованцями її цілей є важливим результатом цієї стадії;

– організація та керівництво спілкуванням у виховному колективі, що розвивається. На цьому етапі педагог вирішує комунікативні завдання, що виникають при організації взаємодії вихователя з дітьми, здійснює постійне регулювання процесу спілкування, організовує і стимулює взаємовідносини школярів у дитячому колективі. Результатом даної стадії взаємодії педагога з дітьми є обговорення труднощів навчального співробітництва і планування спільної роботи;

– аналіз системи спілкування та моделювання нової на наступну діяльність. На цьому етапі вихователь аналізує вибрану ним систему взаємодії, робить висновки щодо її ефективності, вносить зміни, коректує наступне спілкування у даному педагогічному колективі, тим самим ніби здійснюючи моделювання цього процесу, тобто переходячи до початкового етапу нової системи педагогічної взаємодії [6, с. 26].

Сьогодні на перший план висувається вимога гуманізації

виховання, тобто «олюднення» виховних відносин, визнання дитини як особистості, його прав на свободу, щастя, соціальний захист, на розвиток і прояв здібностей та індивідуальності. На відміну від авторитарної, де спілкування можна розглядати лише як прикладне вміння педагога, яке необхідне для встановлення контакту з дітьми, гуманістична педагогіка, перетворюючись на педагогіку спілкування, проголошує його (спілкування) основною цінністю, яка дозволяє вийти на рівень духовного єднання із вихованцем.

Головними ознаками педагогічного спілкування у процесі виховання гуманних взаємовідносин вихователя і вихованців є:

- особистісна орієнтація співрозмовників (здатність бачити і розуміти співрозмовника);
- рівність психологічних позицій співрозмовників (недопустиме домінування педагога у спілкуванні, він повинен визнавати право учня на власну думку, позицію);
- проникнення у світ почуттів і переживань, готовність прийняти точку зору співрозмовника (спілкування за законами взаємної довіри, коли партнери вслухаються, розді-

ляють почуття одне одного, співпереживають, має особливий педагогічний ефект);

– нестандартні прийоми спілкування (відхід від суто рольової позиції вчителя) [6, с. 80].

Висновки. Отже, з точки зору гуманізації процесу виховання саме педагогічне спілкування відіграє провідну роль, постає головним фактором, який, ґрунтуючись на принципах гуманних взаємовідносин вихователя і вихованців, сприяє «олюдненню» всіх сторін виховного процесу.

Література

1. Кан-Калик В.А. Учителю о педагогическом общении / В.А. Кан-Калик. – М.: Просвещение, 1987. – 190 с.
2. Кан-Калик В.А. Педагогическое общение как предмет теоретического и прикладного исследования / В.А. Кан-Калик, Г.А. Ковалев // Вопросы психологии. – 1985. – №4. – С. 9–16.
3. Колесников А.Ю. Стиль общения между учителем и учениками как фактор повышения эффективности учебно-воспитательного процесса: дис. канд. пед. наук / А.Ю. Колесников. – М., 1996. – 166 с.
4. Кузьмина Н.В. Психологическая структура деятельности учителя / Н.В. Кузьмина, Н.В. Кухарев. – Гомель: ГГУ, 1976. – 58 с.
5. Тищенко, Лілія. Формування гуманних взаємовідносин учителя та учнів в умовах інклюзивного навчання / Л. Тищенко // Нова педагогічна думка. – 2012. – № 2. – С. 161–164.
6. Педагогическое общение как фактор воспитания гуманных взаимоотношений младших школьников: дис. канд. пед. наук: 13.00.01. – М.: РГБ, 2003. – 214 с.

УДК 316.624:376:[159.922.1] – 053.6

Віктор Іноземцев, Сергій Пилипенко, Євгенія Пилипенко

ДЕВІАНТНА ПОВЕДІНКА МОЛОДІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ КОРЕКЦІЇ

Віктор Іноземцев, Сергій Пилипенко, Євгенія Пилипенко. Девиантное поведение молодежи и пути его коррекции.

Viktor Inozemtsev, Sergiy Pylypenko, Eugenia Pylypenko. Youth's Deviant Behavior and the Ways of Its Correction.

А Розкриваються проблеми статевого виховання та збереження репродуктивного здоров'я сучасної молоді. Також наголошується на необхідності обов'язкового проведення в усіх навчальних закладах спецкурсів, які стосуються профілактики ВІЛ/СНІДу та хвороб, які передаються статевим шляхом.

А Раскрываются проблемы полового воспитания и сохранения репродуктивного здоровья современной молодежи. Также подчеркивается необходимость обязательного проведения во всех учебных заведениях спецкурсов, которые касаются профилактики ВИЧ/СПИДа и заболеваний, которые передаются половым путем.

S This article discloses the problems of sex education and saving of reproductive health of modern youth. Also it is stressed on the necessity of carrying educational courses of HIV / AIDS and illnesses, which are sexually transmitted prophylaxis.

Ключові слова: ВІЛ/СНІД, венеричні захворювання, статеве життя, виховання.

Ключевые слова: ВИЧ/СПИД, венерические заболевания, половая жизнь, воспитание.

Key words: HIV/AIDS, venereal disease, sexual life, sexual education.

Актуальність проблеми. Депопуляційні процеси, що почали проявлятися наприкінці ХХ ст., особливо загострилися в останні роки. В Україні негативна демографічна ситуація проявляється в першу чергу зниженням народжуваності. Співвідношення між пологами й абортами майже зрівнялося і складає 115 абортів на 100 пологів. Значно зросли аборти серед неповнолітніх, до 12,5 % це позаклінічні аборти, які часто закінчуються смертельно. З іншого боку, статистика свідчить про постійне зростання безплідності, та нездатність багатьох жінок виносити і народити дитину. Жіноче та чоловіче безпліддя зумовлене багатьма причинами. Серед них, на першому місці знаходяться запальні процеси різної етіології. Навіть серед дівчат 15–17 років майже 9% страждають на запалення жіночих статевих органів.

Підлітки стають сексуально активними у 12–13 років, але недостатня поінформованість молоді з проблем планування сім'ї, лібералізація сексуальних стосунків, негативний вплив сучасних засобів масової інформації зумовлюють підвищений інтерес підлітків до цієї сфери, виникнення випадкових і ранніх сексуальних зв'язків, що за браком знань про профілактику венеричних захворювань веде не тільки до поширення венеричних хвороб, а й до зростання випадків ранньої вагітності. Часта зміна партнерів стає майже нормальним явищем серед молоді, що підтверджується

даними соціологічних досліджень, отриманих із літератури та нашими власними.

Результати дослідження. Ми ознайомилися з психосексуальною орієнтацією молоді на контингенті студентів вищих навчальних закладів I–II рівнів акредитації. Всього у дослідженнях були задіяні 350 осіб обох статей віком 17–18 років, за умов повної анонімності відповідей.

Були одержані наступні результати: 88% дівчат і 100% юнаків позитивно ставляться до дошлюбних статеви стосунків, тоді як в 1970 р. лише 7,8% дівчат, та 50% хлопців схвалювали дошлюбні стосунки (за даними Л. М. Тимошенко).

Проведене дослідження показало, що на час опитування 92 % хлопців і 85% дівчат уже мали досвід статевого життя. Причому, вперше вступили в статеві зносини дівчата у 14 років – 7%, у 15 – 20%, у 16 – 35 %, у 17 – 20 %, у 18 – 18 %; юнаки: у 14 років – 25 %, у 15 – 14 %, у 16 – 34 %, у 17 – 4 %, у 18 – 23 %.

Основні мотиви наступні: у дівчат: любов – 40%, інтерес – 12%, пристрасть – 9%, не відставати від інших – 7 %; у юнаків – отримання насолоди – 45%, заради розваги – 27%, для накопичення досвіду – 14%, любов – 4%.

На запитання «Чи завжди Ви можете відмовитись від сексу в компанії друзів?» відповіді були наступними: 50%